

формування *нової етичної парадигми*. Базовими налаштуваннями мають бути: сумління, гідність, чесність, цінність, свобода людини. Новий світ потребує цілісності, людиноцентричності, відродження людини в її суті.

Висновки. Основною причиною різноманітних колізій сучасної епохи багато вчених вбачають у великому розриві між технологічною і моральною складовою. Негативні наслідки цього розриву ми спостерігаємо у сьогоденні, коли моральні орієнтири сьогодення стали «застарілими», викривленими, а прогресивний розвиток техніки, віртуалізації, цифровізації призводить взагалі до відсутності будь-якого прогресу у сфері моральності. Сучасний німецький дослідник В. Гьосле зазначив, що інтенсивний розвиток техніки призводить до дезорганізації внутрішнього світу людини, руйнування балансу людської раціональності, в той час як інші експоненти, пов'язані з цінностями нині не розвиваються.

Отже, моральна дезорієнтація, моральне «падіння» сучасної людини полягає в тім, що віртуальний світ, цифра відчужує людину саму від себе, забирає в неї «істинне буття». Сьогодення, на превеликий жаль, доводить, що економічний успіх залежить не від виробництва речей, а від виробництва ідей, де додана вартість створюється інноваціями, які сприяють розповсюдженню товарів та послуг. Сьогодні ми маємо акцентувати увагу на напрацюванні стратегії відродження духовної моральної культури та необхідності формування нової етичної парадигми.

Джерела.

1. Зімбардо Ф. Ефект Люцифера. Київ: Вид-во Yakaboo Publishing. 2024. 522 с.
2. Малахов В. Право бути собою. К.: ДУХ І ЛІТЕРА, 2008. 336 с.
3. Нагорна Л. Соціокультурна ідентичність: пастки ціннісних розмежувань. К., ІПіЕНД ім. І.Ф. Кураса НАН України, 2011. 272 с.
4. Сартр Ж.-П. Буття і ніщо: Нарис феноменологічної онтології. Ж.-П. Сартр. К.: Видавництво Соломії Павличко «Основи» 2001. С. 372.
5. Тарасюк Л. Андрогінна цілісність як феномен соціального буття людини: Монографія. Київ: АМУ, 2017. 336 с.

DOI: 10.61718/crp31.01

УДК 351.86:614.8:004.056:005.334(477)(063)

Петро Ящук

ORCID: 0009-0009-9367-0604

Науково-практичний центр «Вітальна безпека»

Громадська організація «Асоціація лікарів Хмельниччини»

Хмельницький обласний інститут післядипломної педагогічної освіти імені Анатолія Назаренка

ДИСКУРС ВІТАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ ЛЮДИНИ В УМОВАХ ВІЙНИ ТА КРИЗОВИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ

Кризові стани соціального характеру, а особливо війна, виступають чинником, що оголює структурні недоліки та вразливості сучасного суспільства. В умовах воєнного стану особливої актуальності набуває не лише військовий, а й соціально-гуманітарний вимір безпеки, у центрі якого перебуває вітальна безпека людини – здатність зберігати життя, здоров'я та психоемоційну стійкість попри багатофакторні загрози. У статті здійснено дискусне осмислення вітальної безпеки в контексті війни та кризових трансформацій, розкрито її місце у структурі гуманітарної та національної безпеки. Проаналізовано вплив війни на фізичне, психічне та соціентальне благополуччя людини, зокрема зростання рівня стресу, депресії, агресії та соціальних хвороб, що становлять загрозу не лише окремій особі, а й людському капіталу нації. Акцентовано увагу на міжнародному досвіді концептуалізації людської безпеки, в тому числі в діяльності ООН і ВООЗ, а також підкреслено відсутність універсально визнаного визначення особистої безпеки, що ускладнює практичне застосування даної категорії. Визначено взаємозв'язок між державними механізмами безпеки та індивідуальною здатністю людини до життєзбереження. Доведено, що ефективна система вітальної безпеки передбачає не лише функціонування інституцій охорони здоров'я, але й розвиток компетентностей резильєнтності, психологічної підтримки та навичок самозбереження на рівні особистості й громади. Зроблено висновок, що формування нової парадигми гуманітарної безпеки на основі концепту вітальної безпеки є необхідною умовою збереження людського потенціалу, стійкості суспільства та сталого розвитку держави в умовах війни і післявоєнної відбудови. Ключові слова: вітальна безпека, вітальна компонента, кризові трансформації, національна безпека, життєзбереження, резильєнтність, психічне здоров'я.

Кризові стани соціального характеру, а особливо війна, виступають своєрідним індикатором, що виявляє недоліки та проблемні аспекти сучасного суспільства. Вони оголюють слабкі місця не лише в системі державного управління, а й у сфері гуманітарної та соціальної політики. Перебіг воєнних конфліктів завжди визначається комплексом умов, серед яких ключове значення має система національної безпеки як сукупність

державних інституцій і недержавних організацій, що функціонують із метою захисту базових цінностей суспільства, прав і свобод громадян від зовнішніх та внутрішніх загроз. Проте поряд із інституційними механізмами не менш важливою є спроможність кожного індивіда морально, ментально й фізично протистояти викликам, що постають у кризових ситуаціях.

Реалії сьогодення підтверджують цю тезу. Воєнний стан в Україні, спровокований агресією Російської Федерації, занурив суспільство у вир проблем, до яких ані держава, ані громадяни не були готові. На додаток до втрати територій та людських ресурсів ми стикаємося з небезпечним погіршенням фізичного і психічного здоров'я населення, поширенням наркоманії, алкоголізму та соціальних хвороб. Постійний стрес, відчуття тривоги, апатія та депресія формують новий спектр загроз, які зачіпають як окрему людину, так і націю загалом. Ці процеси демонструють: на тлі підвищеної уваги до військової складової національної безпеки значно ослабла увага до соціальної й вітальної безпеки, що ігнорує вирішальну роль людини як системоутворюючого елемента соціальної стабільності.

Агенції ООН, уряди, приватний сектор, неурядові організації та академічна спільнота внесли значний вклад у формування концепції людської безпеки. Водночас і досі не вироблено єдиного загальноприйнятого визначення особистої безпеки. Її надто широке тлумачення породжує проблему правомірності зовнішнього втручання і ускладнює практичну діяльність у цій сфері. Соціально-психологічна напруженість українського суспільства, обумовлена війною, вимагає чіткого пояснення: хто і в чийх інтересах реалізує політику вітальної безпеки та якими мають бути її ключові орієнтири.

На пошук оптимальних підходів до визначення причин ризиків і вразливостей, з якими стикається людина, спрямовані зусилля багатьох науковців, правозахисників та організацій охорони здоров'я. Дослідження торкаються передусім теоретичних засад і принципів побудови сучасних механізмів безпеки людини як складової державної політики. Проте питання здатності особистості самостійно формувати систему реального й проактивного захисту від загроз ментального, інформаційно-психологічного, соціального та фізичного характеру здебільшого залишаються поза увагою. Саме тут постає важливість концепту вітальної безпеки.

Сучасна війна супроводжується використанням гібридних технологій, які включають втручання в соціальні процеси через провокації масової терорифобії, формування недовіри, ненависті й ворожнечі між соціальними групами. Метою таких дій є підрив суспільної єдності, маніпуляція природним розвитком соціальних процесів на користь окремих політичних кіл. У цих умовах глобального значення набуває завдання збереження людського потенціалу, психоемоційної стійкості та соціального благополуччя нації. Це завдання виявляється набагато складнішим, ніж фізичне протистояння агресору, оскільки стосується захисту внутрішніх ресурсів людини і суспільства.

Воєнний стан в Україні призвів до різкого зростання психоемоційних розладів. За результатами дослідження «Психічне здоров'я та ставлення українців до психологічної допомоги під час війни», 77% громадян останнім часом відчували стрес і сильну нервозність. За даними ВООЗ, понад 10 мільйонів українців потребують допомоги у сфері психічного здоров'я, тисячі людей мають пройти тривалу реабілітацію. Це свідчить, що проблема вітальної безпеки є не лише нагальною, а й стратегічною для майбутніх поколінь.

У такій ситуації стає очевидним: зведення вітальної безпеки виключно до сфери охорони здоров'я є занадто вузьким підходом. Вітальна безпека повинна включати широкий спектр заходів – від освітніх програм із формування компетентностей життєзбереження до системної психологічної підтримки та розвитку навичок резильєнтності. Вона передбачає не лише відсутність небезпеки для життя і здоров'я, а й здатність людини до самозбереження, збереження життєвого оптимізму навіть за відсутності умов елементарної безпеки існування.

Війна змусила тисячі людей залишити домівки, втратити соціальні зв'язки та опинитися в умовах вимушеного переселення. Це вимагає переосмислення підходів до формування безпекових компетентностей, адже держава не завжди здатна забезпечити належний рівень захисту. У таких випадках особистість має брати активну участь у створенні власної системи безпеки. Йдеться не лише про фізичне виживання, а й про збереження духовної та моральної цілісності, що є основою для відновлення суспільної стійкості після завершення війни.

Важливим завданням є також удосконалення парадигми гуманітарної безпеки в частині захисту від небезпек ментального та соціального характеру. Йдеться про формування механізмів, які не тільки протидіятимуть загрозам, але й підтримуватимуть здатність особистості до відновлення після криз. У цьому контексті концепт вітальної безпеки набуває особливого значення: його базова метафора – неушкодженість, збереження, життєстійкість, резильєнтність – визначає орієнтири для політики та практики.

Таким чином, дискурс вітальної безпеки людини в умовах війни та кризових трансформацій має комплексний характер. Він охоплює питання охорони здоров'я, психологічної підтримки, інформаційної безпеки, гуманітарної політики та соціальної стійкості. Вітальна безпека повинна розглядатися як центральний

вимір сучасної національної безпеки, оскільки саме людина й людський капітал є системоутворюючими чинниками суспільного розвитку. Її інституалізація у державній політиці та суспільних практиках стане запорукою збереження людського потенціалу, підвищення резильєнтності та забезпечення сталого розвитку України в умовах війни та післявоєнної відбудови.

Запровадження вітальної компоненти в контексті вітальної безпеки як окремого напрямку освіти і науки дозволяє сформулювати цілісний комплекс знань та практичних умінь, що інтегрує безпековий, медичний, психологічний і правовий виміри, тим самим підвищуючи стратегічну спроможність системи національної безпеки.

Джерела.

1. Про основи національного спротиву: Закон України від 16 липня 2021 р. № 1702-IX // Відомості Верховної Ради України. – 2021. – № 37. – Ст. 293.
2. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12 травня 2015 р. № 389-VIII // Відомості Верховної Ради України. – 2015. – № 28. – Ст. 250.
3. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
4. United Nations. Human Security Report 2022 : The Politics of Human Security. – New York: United Nations, 2022. – 145 p.
5. United Nations General Assembly. United Nations Global Counter-Terrorism Strategy: Resolution adopted by the General Assembly on 8 September 2006 A/RES/60/288. – New York : UN, 2006.
6. World Health Organization. Mental health and psychosocial well-being in Ukraine: report 2023. – Geneva : WHO, 2023. – 54 p.
7. Всеукраїнська програма психічного здоров'я : результати соціологічного дослідження «Психічне здоров'я та ставлення українців до психологічної допомоги під час війни». – Київ : МОЗ України, 2023. – 27 с.
8. Рижов І. М. Парадигмальні риси антитерористичної безпеки сучасного інформаційного суспільства // Безпекові студії. – 2019. – № 2. – С. 45-52.
9. Ялчук П. В. Вітальна безпека вразливих верств населення в умовах загроз терористичного характеру та інших форм насильства : практичний poradnik. – Вінниця: ТОВ «Твори», 2025. – 104 с.
10. Ryzhov I., Yashchuk P. Vital security paradigm in new millennium: coordinate system and state-of-the-art [Електронний ресурс] // Journal of Law and Political Sciences (JLPS). – 2025. – Vol. 45, № 2, Issue 3 (June, Special issue). – P. 94-127. – Режим доступу: <https://orcid.org/0000-0001-8009-5895>; <https://orcid.org/0009-0009-9367-0604>. – P-ISSN 2222-7288. – E-ISSN 2518-5551.

УДК 331

Півнюв Євген Олександрович

Харківський національний автомобільно-дорожній університет

Науковий керівник: Шевченко Інна Юріївна, доктор економічних наук, професор,

Харківський національний автомобільно-дорожній університет

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ЕФЕКТИВНОСТІ ПЕРСОНАЛУ АВТОТРАНСПОРТНИХ ПІДПРИЄМСТВ М. ХАРКІВ

У статті здійснено порівняльний аналіз ефективності персоналу автотransпортних підприємств м. Харків (мікропідприємства ПрАТ «Автотransпортне підприємство 16364»; малого підприємства ПрАТ «Автотransпортне підприємство 16365»; середнього підприємства ТДВ «Харківське автотransпортне підприємство №16363») у 2022-2024 рр. на підставі значень і динаміки таких відносних індикаторів як фондоозброєність праці, чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) у розрахунку на одного працівника, чистий прибуток (збиток) у розрахунку на одного працівника. Ключові слова: персонал, ефективність, чистий дохід, чистий прибуток.

Автомобільний транспорт є стратегічно важливою частиною національної транспортної системи, традиційно забезпечуючи в Україні перевезення 68,0-73,4% вантажів і 88,4-90,5% пасажирів [1].

Конкурентоспроможність автотransпортних підприємств залежить від багатьох факторів, серед яких чільне місце належить персоналу, зокрема його ефективності.

Метою дослідження є здійснення порівняльного аналізу ефективності персоналу автотransпортних підприємств.

Об'єктом дослідження оберемо автотransпортні підприємства м. Харків, які спеціалізуються на наданні послуг зі здійснення вантажних перевезень і характеризуються різними масштабами діяльності, а саме:

- мікропідприємство Приватне акціонерне товариство «Автотransпортне підприємство 16364» (юридична адреса: м. Харків, пров. Ботанічний, 4);

- мале підприємство Приватне акціонерне товариство «Автотransпортне підприємство 16365» (юридична адреса: м. Харків, пров. Роз'їзний, 29);

- середнє підприємство Товариство з додатковою відповідальністю «Харківське автотransпортне підприємство №16363» (юридична адреса: м. Харків, вул. Роганська, 160).

Враховуючи, що обрані підприємства значно різняться за розміром (кількістю працівників і обсягом чистого доходу), логічним є використання відносних показників для порівняльного оцінювання ефективності їх персоналу.